

ELEMENTI, KRITERIJI I OBLICI VREDNOVANJA I OCJENJIVANJA U NASTAVI POVIJESTI

Elementi ocjenjivanja u nastavi povijesti su:¹

Činjenično znanje	<ul style="list-style-type: none"> • temeljna povijesna znanja, • poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i povijesnih osoba; • poznavanje temeljnih povijesnih pojmova i procesa
Konceptualno znanje	<p>sposobnost povijesnog mišljenja; vještine koje omogućuju organizaciju, generalizaciju i strukturiranje sadržaja, a obuhvaćaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vještinu kronološkog mišljenja-kronologija; • vještinu razumijevanja povijesne priče-uzročno-posljedične veze, • vještine analize i interpretacije povijesnih događaja i procesa-usporedba i • sučeljavanje, kontinuitet i promjene povijesnih događaja, • vještine analize vrijednosnih povijesnih tema i zauzimanje • stavova-empatijsko razumijevanje povijesti
Proceduralno znanje	<ul style="list-style-type: none"> • sposobnost povijesnog mišljenja i vještina povijesnog istraživanja, • poznavanje metoda prikupljanja podataka, • sređivanja i obrade, • interpretacije i pisanja rada, eseja, seminarskih radova;

¹ prema: Marijana Marinović: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja, Metodički priručnik za nastavnike povijesti, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2014.

	• rješavanje problemskih zadataka,• kreiranje povijesnih karata, prezentacija, plakata

A) Činjenično znanje

Činjenično znanje u nastavi povijesti obuhvaća:

1. poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i povijesnih osoba iz povijesti svijeta i svoje nacije na pet područja ljudske aktivnosti: društvenom, ekonomskom, znanstveno-tehnološkom, političkom i filozofsko-religijsko-estetskom
2. razumijevanje temeljnih povijesnih pojmova što ih povjesničari koriste u svome radu i međusobnoj komunikaciji, njihovo razumijevanje i sustavna organizacija (npr. apsolutizam, industrijska revolucija, građanska revolucija, kontrarevolucija, imperijalizam, liberalna demokracija i slično).

Temeljni povijesni pojmovi koriste se u njihovu izvornom smislu i njihovo značenje se ne mijenja prilikom njihove upotrebe u različitim situacijama. Učenici ih moraju znati ako žele poznavati povijesnu znanost, raspravljati o povijesnim procesima, kao i o pojedinim povijesnim događajima, te rješavati probleme povezane s povijesnom znanošću. Temeljni povijesni pojmovi obično su simboli povezani s konkretnim činjenicama ili nizovima simbola koji prenose važnu informaciju. U većini slučajeva ti su pojmovi na relativno niskoj razini apstrakcije. Temeljni povijesni pojmovi služe za opisivanje različitih povijesnih okolnosti i događaja, za usmjeravanje naše pozornosti na ono što se može generalizirati i na ono što je jedinstveno za pojedini događaj, te za rasvjetljavanje konteksta u kojemu se određeni niz događaja zbivao. Tako se, na primjer, pojam revolucije može definirati u kontekstu događaja u Rusiji u prva dva desetljeća 20. stoljeća na sljedeći način: revolucija u socijalnom i političkom smislu označava pokušaj radikalne promjene režima, političke, socijalne i ekonomske strukture društva.

B) Konceptualno znanje

Konceptualno znanje u nastavi povijesti uključuje sljedeće tehničke koncepte ili „koncepte drugoga reda“. Tehnički koncepti omogućuju učenicima razumijevanje kako povjesničar radi, što ga zanima, te kako se stvara i konstruira povijesno znanje i razumijevanje. Glavni su tehnički koncepti:

- kronologija
- kauzalnost (uzročno-posljedični odnosi i višestruki uzroci)
- kontinuitet i promjena

- usporedbe i sučeljavanja
- kontekstualizacija
- višestruke perspektive
- povijesni izvori.

Tehnički koncepti imaju svojstva generalizacije, klasifikacije i znanja o teorijama, modelima i strukturama. Dakle, konceptualno znanje u cjelini po svojoj prirodi osigurava trajno pamćenje i razumijevanje određenih fenomena, te razvija intelektualne vještine i načine apstraktnog mišljenja. U nastavi povijesti, da bi učenici mogli razumjeti koncepte i razviti povijesno kritičko mišljenje, moraju uspoređivati, moraju ići naprijed i natrag kroz vrijeme, prepoznajući da se različiti povijesni fenomeni odvijaju u različitim vremenskim okvirima na različitim prostorima, moraju generalizirati i u isto vrijeme prepoznati ograničenja i zamke tih generaliziranja. Ukratko ćemo objasniti temeljne tehničke koncepte koje povjesničari i nastavnici najčešće koriste u svakodnevnom radu.

Kronologija

Kronološko mišljenje je srce povijesnog mišljenja. Bez jakog kronološkog osjećaja – dakle kada su se događaji dogodili i kojim vremenskim redoslijedom – učeniku je nemoguće istražiti odnose između tih događaja ili objasniti povijesnu kauzalnost. Kronologija nam pruža mentalni kostur za organizaciju povijesnog mišljenja. Kronološko mišljenje tehnički je koncept, ali i više od toga – on je temeljna vještina koju svaki učenik mora razviti ako želi razumjeti povijest.

Kauzalnost

Kada učitelj objašnjava pojedini događaj ili situaciju, on se bavi s tri međusobno povezana pitanja: Zašto se to dogodilo? Zašto se to dogodilo baš tada? Koji su uzroci tog događaja bili najznačajniji? Ova pitanja pomažu učitelju primijeniti koncept kauzalnosti, a učeniku razumijevanje događaja ili situacije.

Kontekstualizacija

Radi se o sposobnosti opisivanja prošlosti kroz oči i iskustva onih koji su bili tamo. Proučavajući literaturu, dnevnike, pisma, debate, umjetničke predmete i artefakte nekadašnjih ljudi, učenici moraju naučiti kako izbjegavati „sadašnje stavove“ kako ne bi sudili o prošlosti prema normativima i vrijednostima

današnjice, već kako bi uzeli u obzir povijesni kontekst u kojemu su se događaji razvijali. Kontekstualizacija je uvijek u središtu povijesnog istraživanja i interpretacije.

Kontinuitet i promjena

Tijekom poučavanja i proučavanja određene uže teme ili razdoblja nastavnik i povjesničar se trebaju osvrnuti na izvore o kontinuitetu i promjenama. Objašnjavajući izvore kontinuiteta tražimo znakove neprekinutog ili evolucijskog razvoja. Izvori promjena jesu znakovi prekida s prošlošću. Mnogi događaji i promjene u životima ljudi tijekom stoljeća odražavaju prije kontinuitet, nego dramatične promjene. Učenici moraju razumjeti da promjene ne znače uvijek i napredak jer pojam napretka nosi sa sobom određeno vrednovanje koje se od jednog do drugog društva ili kulture mogu razlikovati.

Povijesni izvori

Ako želimo kod učenika razviti razumijevanje događaja i jasnu sliku rada povjesničara, oni trebaju shvatiti da pišući o nekom događaju povjesničar:

1. odabire činjenice iz određenog povijesnog izvora prema vlastitim kriterijima da bi podupro određenu teoriju ili argument;
2. zatim ispituje vezu među odabranim činjenicama;
3. organizira te činjenice u suvislu priču (interpretacija).

C) Proceduralno znanje

Proceduralno znanje u nastavi povijesti uključuje poznavanje metoda prikupljanja, sređivanja i obrade podataka, znanje o načinima interpretacije i pisanja povijesnog eseja. Prema tome proceduralno znanje opskrbljuje učenike znanjima koja su im potrebna za rješavanje problema. Rješavanje problema događa se u trenutku kada učenik mora utvrditi način kojim će postići cilj koji nikad ranije nije bio ostvaren. U nastavi povijesti to su dakle znanja potrebna da bi se u konačnici napravilo maleno povijesno istraživanje ili neki manje složen zadatak.

Na primjer, korištenje interneta za školske istraživačke projekte može učenicima stvoriti velik problem jer za učinkovitu uporabu interneta treba poznavanje niza složenih i međusobno povezanih postupaka.

Kriteriji vrednovanja i ocjenjivanja:

1. ČINJENIČNO ZNANJE	
Odličan (5)	Zna sve tražene povijesne događaje, pojave, procese, pojmove, osobe i činjenice te ih samostalno i cjelovito producira
Vrlo dobar (4)	Zna većinu povijesnih događaja, pojava, procesa, pojmova, osoba i činjenica te ih producira uz manju nesigurnost ili uz manju pomoć nastavnika.
Dobar (3)	Prepoznaje najvažnije i pojedine događaje, pojave, procese, pojmove, osobe i činjenice te ih producira djelomično, nepotpuno ili uz čestu pomoć nastavnika
Dovoljan (2)	Prisjeća se i nepovezano producira glavne povijesne događaje, pojave, procese, pojmove, osobe i činjenice. Traži stalnu pomoć i usmjeravanje od strane nastavnika. Miješa ključne pojmove.
Nedovoljan (1)	Učenica/učenik nije dosegla/ao minimalni standard činjeničnog znanja. Izjavljuje da nije spremna/spreman, ne želi odgovarati, nije učio ili traži odgodu za sljedeći put

2. KONCEPTUALNO ZNANJE	
Odličan (5)	Točno i potpuno interpretira i objašnjava sve podatke na povijesnoj karti, samostalno i točno ilustrira kronološka redanja, te izrađuje usporedne tablice događanja. Učenik/učenica bez pomoći uspostavlja uzročno-posljedične veze (odvaja uzroke, povod i posljedice), izdvaja ključne pojmove, stvara priču na temelju grafikona, karte, slike. U izlaganju u potpunosti vlada povijesnom terminologijom. Razlikuje povijesni izvor od povijesne interpretacije, te ga svrstava u vremenski i prostorni kontekst. Vidljiv je stalan i velik angažman u radu.
Vrlo dobar (4)	Uz manju nesigurnost ili nedostatke interpretira i objašnjava podatke na povijesnoj karti, uz manje pogreške izrađuje lente vremena ili usporedne tablice. Uz manje vođenje učenik/učenica je sposoban uspostaviti uzročno-posljedične veze, razlikovati uzroke, povod, objasniti posljedice; te izdvojiti kontekst povijesnog izvora. Navodi većinu podataka na temelju slike, grafikona... Većinom je angažiran u radu.
Dobar (3)	Djelomično ili uz stalno usmjeravanje interpretira i argumentira podatke na temelju povijesne karte, grafikona, slike. Uz stalno vođenje kreira lente vremena i usporedne tablice, ali su one nepotpune tj. djelomične. Prepoznaje kontekst povijesnog izvora, ali objašnjenje je površno ili nepotpuno. Povremeno je angažiran na nastavi.

Dovoljan (2)	Učenik površno i uz veće pogreške interpretira podatke na povijesnoj karti ili izvodi zaključke na temelju slike, grafikona. Uz veliku pomoć učenik se prisjeća uzročno-posljedičnih veza, stječe se dojam da nagađa i zahtjeva stalno vođenje nastavnika, međutim njegova argumentacija izostaje ili je pogrešna. Nije sposoban staviti povijesni izvor u kontekst. Učenik/učenica nije redovit/a u izvršavanju obaveza, te se često upozorava na važnost izvršavanja istih.
Nedovoljan (1)	Ni uz stalno navođenje ne interpretira podatke na povijesnoj karti, ne uspijeva kronološki poredati događaje/osobe/pojave. Nije sposoban uspostaviti uzročno-posljedične odnose niti uz stalna potpitanja, ne prepoznaje povijesni kontinuitet, te ne povezuje povijesne izvore s njihovim vremensko-prostorim nastankom. Učenica/učenik nagađa i navodi podatke koji su potpuno pogrešni i nemaju nikakve veze s slikovnim materijalom ili pitanjem. Izjavljuje da nije spremna/spreman; nije učio/učila. Učenica/učenik ne pokazuje interes i ne izvršava obveze tijekom nastave.

3. PROCEDURALNO ZNANJE	
Odličan (5)	Učenički radovi pokazuju vrlo visoku razinu samostalnog razmišljanja i kreacije. Obradena tema, problemski zadaci, učenički kreativni radovi su točni, te objašnjeni temeljito i uvjerljivo. Objašnjenja i argumenti su primjereni, dobro organizirani i povezani. Učenik/ca je svjestan/na da povijest pretpostavlja različite interpretacije događaja i to pokazuje u svojem radu: zna protumačiti zašto je to tako i vrednovati pojedina tumačenja. Učenikov nastup je samouvjeren, siguran, bez pogrešaka. Plakati u potpunosti zadovoljavaju sve kriterije kvalitete: točnost i optimalnu količinu sadržaja, čitljivost, usklađenost vizualnog materijala sa sadržajem, tekst koji se navodi u natuknicama, pravopisno ispravno napisan, navedeni izvori materijala.
Vrlo dobar (4)	Učenički radovi pokazuju visoku razinu razmišljanja i kreacije, ali pojavljuju se i manji nedostaci, propusti. Kod obrade pojedinih tema, rješavanju problemskih zadataka ili kreiranju karata uočavaju se manje pogreške ili su objašnjenja i argumenti nepotpuni i/ili nepovezani. Učenik/ca pokazuje nesigurnost u nastupu, te zahtjeva manju pomoć nastavnika. Učenički plakati nisu dovoljno čitki ili pregledni ili je nedovoljno usklađena količina sadržaja prema zadanoj temi.
Dobar (3)	Učenički radovi su djelomični. Struktura rada postoji, no pojedini elementi nisu doručeni (uvod, obrana hipoteze ili zaključak, premalo je bilježaka, postoje pogreške pri citiranju, neki su prilozi loše odabrani i slabo opisani). U radu ima gramatičkih i pravopisnih pogrešaka. Učenik zahtjeva stalno vođenje kako bi na temelju određenog povijesnog izvora mogao razumjeti njegov smisao, usporediti ga s drugim ili staviti u novi kontekst. Plakati i učeničke kreacije uglavnom su točne, ali vidi se nesustavnost, necjelovitost ili površnost u pojedinim dijelovima.
Dovoljan (2)	Učenik uz stalno vođenje može prepoznati značenje i pouzdanost izvora, međutim ne posjeduje sposobnosti generalizacije ili primjene u novom kontekstu. Njegovi radovi su površni, prevladava pripovijedan ili opisan pristup, a nedostaje objašnjavanje i analiza, argumentacije. Ne objašnjavaju se promjene, uzroci i posljedice. Plakati ili prezentacije su nepotpune, vizualni sadržaji uglavnom nemaju veze s tekstualnim objašnjenjima, a podatci su djelomično točni. Učenik koristi bilješke prilikom izlaganja.
Nedovoljan (1)	Učenik ne izvršava zadatke, odbija raditi, ne pridržava se zadanih rokova i termina. Pokušava krivotvoriti tuđi rad i prikazati ga kao vlastiti. Ne prepoznaje značenje i pouzdanost izvora, ne zna na koji način ih iskoristiti, ne može kreirati povijesne karte. Plakat ne zadovoljava minimalne kriterije u prezentiranju zadane teme: točnost sadržaja, usklađenosti vizualnog materijala i teksta, jezične pismenosti, čitljivosti.

Kriteriji za pisane provjere:

Odličan (5)	90 – 100 %
Vrlo dobar (4)	75 – 89 %
Dobar (3)	60 – 74 %
Dovoljan (2)	50 – 59%
Nedovoljan (1)	0 – 49 %

*nastavnik ima pravo i mogućnost korekcije priložene skale s obzirom na uspjeh razreda, ili na ukupan broj bodova

Oblici vrednovanja i ocjenjivanja:

- Provjeravanje, vrednovanje i ocjenjivanje učenika iz povijesti provodi se nenajavljeno na svakom satu usmeno: razgovorom, diskusijom, propitivanjem, pripremljenim vježbama i zadacima; te pisano: pisanim provjerama, istraživačkim radovima, referatima, esejima, radom na povijesnim izvorima, zadacima u radnim bilježnicama i listićima, kreiranjem karata te domaćim zadaćama.
- Pisane provjere se pravovremeno najavljuju. Pisane provjere provode se nakon obrađenih i uvježbanih nastavnih cjelina ili tema, jedne ili najviše dvije.
- O broju pisanih provjera odlučuje svaki nastavnik pojedinačno, a provodi ih u skladu s planom, programom, Nacionalnim okvirnim kurikulumom i Pravilnikom o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi.
- Učenici iz jedne pisane provjere mogu dobiti jednu ili dvije ocjene ovisno o broju elemenata koje profesor ocjenjuje.
- Učenici koji nisu bili na satu u terminu kada se pisala pisana provjera, pisat će je prvi sljedeći sat nakon povratka na nastavu ili u terminu koji odredi nastavnik u dogovoru s učenicom/učenicom).
- Na temelju jednog usmenog odgovora nastavnik može ocijeniti učenika iz jednog ili iz dva elementa.
- Nastavnik prati učenika, njegov odnos prema radu, školskim pravilima, izvršavanju obaveza, spremnost na suradnju, te navedeno evidentira u rubrici bilješke u imeniku. Ova kategorija ocjenjivanja je jednako važna kao i brojčana ocjena i uvelike utječe na zaključnu ocjenu, te ima i odgojnu komponentu.

Obaveze učenika:

- Učenik je obavezan redovito nositi pribor za rad, aktivno sudjelovati u radu i izvršavati obaveze, doći pripremljen za nastavu, poštivati kućni red.

Zaključivanje ocjene:

- Zaključna ocjena je odraz cjelokupnih odgojno-obrazovnih postignuća, angažiranosti i rada učenika i temelji se na bilješkama i ocjenama učenika.
- Zaključna ocjena ne mora biti aritmetička sredina, pogotovo ako je učenik pokazao napredak koji bi trebao biti nagrađen; isto tako ukoliko učenik prestane učiti, uporno zanemaruje obaveze, njegova zaključna ocjena može biti manja od aritmetičke sredine

Igor Dobrić
Barbara Širol Aleksić
Tatjana Savić